

Byung-Chul Han, *Sürünün İçinde: Dijital Dünyaya Bakışlar, Çeviri:*
Zeynep Sarıkartal, İnka Kitap, 2024, 95 s.

Değerlendiren: Nur Özdemir

Dijitalleşme, dijital iletişim ve sosyal medya, hayatımızın her alanını etkilediğinden sosyal bilimcilerin kapsamlı bir şekilde incelediği önemli konular arasında yer almaktadır. Bu süreç, günümüzde iktidar, toplum, birey, kamusal alan ve özel alan kavramlarında belirgin dönüşümlere yol açmaktadır. Bu dönüşümler, toplumların ve bireylerin davranışlarını, tutumlarını, değerlerini, normlarını ve kalıp yargılarını yeniden şekillendirmektedir. Ayrıca, dijitalleşmenin bir sonucu olarak sosyal medyanın kamusal ve özel alanları şeffaflaştırdığı gerçeği göz ardı edilmemelidir. Sosyal medya, dijital mahalleler oluşturarak toplumsallığı kontrol altına almakta ve böylece dijital panoptikonlar yaratmaktadır. Byung-Chul Han'ın 'Şeffaflık Toplumu' adlı eserinde belirttiği üzere, 'dijital panoptikondaki mahkumlar aynı zamanda hem kurban hem de faildir' (2020, s. 72).

Güney Koreli filozof ve kültür kuramcısı Byung-Chul Han, günümüz toplumlarına ilişkin önemli tespitlerde bulunmaktadır. Fenomenoloji, dijitalleşme, medya, şiddet, estetik, neoliberalizm ve iktidar gibi konular üzerinde çalışmalar yapan Han'ın *Şeffaflık Toplumu, Psikopolitika, Enfokrası, Şiddetin Topolojisi, Eros'un İstırabı* gibi birçok eseri Türkçe literatüre kazandırılmıştır. 2024 yılında Türkçe literatüre kazandırılan 'Sürünün

@ Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, nurrozdemiir@gmail.com

id <https://orcid.org/0000-0003-0285-8222>

DOI: 10.12658/D0382
insan & toplum, 2023;
insanvetoplum.org

İçinde: Dijital Dünyaya Bakışlar' adlı dijitalleşme karşıtı çalışması, dijitalleşmenin doğası ve sonuçları ile toplumların ve bireylerin hayatındaki değişikliklere dair çarpıcı açıklamalarda bulunan önemli bir eserdir. Bu eser; dijitalleşme, enformasyon yorgunluğu sendromu (EYS), narsizm ve dijital panoptikon gibi konuları ele alarak, dijitalleşmenin toplum ve bireylerin eylemleri üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemektedir.

Byung-Chul Han'ın *Sürünün İçinde: Dijital Dünyaya Bakışlar* eseri, *Şeffaflık Toplumu*, *Psikopolitika* ve *Enfokrası* adlı eserleriyle benzer temaları işlemektedir. Eser toplamda on altı bölümden oluşmaktadır. Eserin ilk bölümü olan 'Saygı Olmadan,' dijitalleşmenin anonim iletişim aracılığıyla kişilerarası ilişkilerde saygıyı köklü bir biçimde erittiğini vurgulamaktadır. Han, saygının koruma, kollama ve gözetme ile ilişkili olduğunu ve mesafeli bir bakış açısını içerdiğini belirtmektedir. Mesafe ve saygının yetersiz olduğu toplumlarda, bireyler kendi skandallarını üretmekte ve bu durum kamusal alanın zayıflamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, Han'a göre, mesafe ve saygının eksikliği kamusal alanın çöküşüne yol açmakta ve bu durum, özel ile kamusal alanların iç içe geçmesine, dolayısıyla mahremiyetin korunamamasına neden olmaktadır. Dijital iletişim ve sosyal medya, bu süreçte mahremiyetin sergilendiği bir platform olarak öne çıkmaktadır (s. 12). Ayrıca, dijital ortamın yaygınlaşması, kamusal alanda üretilen enformasyonun özel alanlara taşınmasına neden olmuştur. Günümüz dijital ağlarında, kullanıcılar aynı anda hem üretici hem de tüketici rolü üstlenmektedir. Dolayısıyla bu durum, enformasyonun doğasını ve akışını önemli ölçüde etkilemektedir.

Han, eserin *Sürünün İçinde* başlığında kitlelerin zaman içerisinde yaşadığı dönüşüme değinmektedir. Geleneksel düzenin çökmeye başlamasıyla birlikte halkın sesi daha güçlü çıkmaya başlamasıyla birlikte kitleler, çalışma şartlarının düzenlenmesi ve emeklerinin karşılığını alabilmek için sendikalar ve amele sandıkları kurmaya başlamışlardır. Gustav Le Bon, modernite ile ortaya çıkan durumu *Kitlelerin Psikolojisi* adlı eserinde 'kitleler çağı' olarak tanımlamaktadır. Ancak günümüzde, dijital devrimle birlikte yeni bir kritik geçiş süreci yaşanmaktadır. Bu süreçte Han modernitenin aksine, çoğunluğu 'dijital sürü' olarak nitelendirilmektedir. Gustav Le Bon, modernite sürecinde şekillenen durumu *Kitlelerin Psikolojisi* adlı eserinde 'kitleler çağı' olarak nitelendirmektedir. Ancak, dijital devrim, bu kavramın yeniden ele alınmasını zorunlu kılan bir geçiş dönemini beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, 'dijital sürü' kavramı, modernitenin getirdiği kitle yapısından farklı olarak, birleştirici bir ruh barındırmayan ve yalnızlaştırılmış bireylerden oluşan bir yapıyı ifade etmektedir. Dijital sürü içindeki bireyler, süreye aidiyet hissetmediklerinden 'biz' bilincini oluşturamazlar ve bu nedenle kitle ruhu ve kitle tininden yoksundurlar. Ayrıca, dijital ortamın sunduğu

olanaklar gerçekliğin yitirilmesine neden olmaktadır. Bu süreç, bireylerin bedensiz ve kimliksiz bir iletişim içinde kendilerini bulmalarına yol açmaktadır. Han, Lacan'ın gerçek, imgesel ve simgesel üçlemesinde, dijitalleşmenin gerçeği parçalayıp imgeseli bütünleştirdiği ve bu şekilde yeniden üretildiği gözlemlenmektedir. Bu çerçevede, akıllı telefonlar dijital bir ayna işlevi görerek bireyleri narsistik ve hayali bir alana kapatmaktadır. Dolayısıyla, dijital ortamlar ötekinin müdahalesini kesintiye uğratarak sınırlı ve yüzeysel bir iletişim biçimi sunmaktadır.

Dijitalleşmenin bireylerin eylem özgürlüğünü ortadan kaldırdığını savunan Han, Vilém Flusser'in dijital cihazlar aracılığıyla bireylerin şimdiden yarımın maddi olmayan hayatını yaşadıkları öngörüsüne dikkat çeker. Han, dijital cihazların elleri körelttiğini ve ellerin yerini parmakların alacağını belirtirken, gelecekte bireylerin maddi olmayan enformasyonla ve oyunlarla vakit geçireceklerini, eyleme geçmek yerine yalnızca parmaklarını oynatacaklarını öngörmektedir. Bu bağlamda, maddi olmayan geleceğin insanı bir işçi homo faber değil, aksine bir oyuncu homo ludens olacaktır. Geleceğin 'parmağıyla kurcalayan, elsiz insanı' homo digitalis, eyleme geçmiyor (s. 42-43). Bu bağlamda, Han, dijitalleşmenin eylem özgürlüğünü ortadan kaldırarak toplumsal ve bireysel düzeyde derin etkiler yaratacağını vurgulamaktadır.

Han, eserinde dijital kültürün parmak saymaya dayandığını, yani sosyal medyada beğenilerin, takipçi sayılarının ve izleyen sayılarının önem kazandığını, anlatı ve içeriğin ise giderek önemini yitirdiğini vurgular. Bu durum, dijital çağın sayıları yükseltirken özgürlüğü zorlamaya dönüştürdüğünü ve özgürlük vaat eden dijital çağın kendi ideallerine ters düştüğünü göstermektedir. Han, günümüzde insanların enformasyon avcıları haline geldiğini ifade eder. Yeryüzünü hakikatin ve çiftçinin dünyası olarak gören Han, günümüz enformasyon çağının bireylerini ağlarda akışa kapılarak hakikati aramaktan ziyade daha kümülatif ve toplamaya dayalı bir av peşinde koşan bireyler olarak tasvir eder. Bu bireylerin av araçları, tarihsel av araçlarından (mızrak, ok, yay, av tüfeği vb.) dijital avcılıkta kullanılan mobil cihazlara (telefon, bilgisayar, tablet vb.) dönüşmüştür. Enformasyon avcıları ve toplayıcıları, şeffaflık toplumunun sakinleridir (s. 52).

Eserin "Öznenin Projeye" başlığını taşıyan bölümünde Han, dijital çağ ile birlikte öznenin, biz'in yerine daha fazla ön plana çıktığını tartışmaktadır. Han, dijital çağın insanları sevmekten ziyade narsisizmi teşvik ettiğini vurgular ve dijital teknolojilerin narsistik ego-makineleri olarak işlev gördüğünü belirtir. Antik Yunan mitolojisinde yer alan Narkisos (Narsis) miti, narsisizmin kökeni olarak ifade edilmektedir. Bu mit, Narkisos'un suyun yüzeyinde kendi yansımasını görerek kendisine aşık olmasını anlatır. Dijitalleşmeyle birlikte hayatımıza giren cihazlar, kullanıcılara suyun yüzeyinde kendisini gören Narkisos gibi ekranlarda kendilerini görme imkanı

sunmaktadır. Dolayısıyla, Han'ın belirttiği gibi, dijital teknolojiler narsistik ego-makineleri olarak hayatımıza dahil olmuştur. Bu bağlamda, narsisizmi teşvik ettiği düşünülen dijital çağ, bireyleri yalnızlaştıran bir performans toplumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Öznenin giderek tükenmeye başladığı bu performans toplumu, bireyin kendi kendisini sömürmesine yol açmaktadır. Han, eserinin “*Öznenen Projeye*» başlıklı bölümünde, dikkat çektiği noktaya *Enformasyon Yorgunluğu* başlığında tekrar gündeme getirmektedir. 1996 yılında İngiliz psikolog David Lewis tarafından geliştirilen Enformasyon Yorgunluğu Sendromu (EYS), yoğun enformasyona maruz kalan bireylerde görülen rahatsızlıkları tanımlamak için kullanılmaktadır. Günümüzde, bu sendromun birçok bireyde yaygın hale geldiği gözlemlenmektedir. EYS belirtileri arasında analitik becerilerin azalması, dikkat eksikliği, huzursuzluk ve sorumluluk almakta zorluk gibi şikayetler yer almaktadır. Ayrıca, yoğun bilgi akışına maruz kalan bireylerde depresyonun karakteristik semptomlarına da rastlanabilmektedir. Han, depresyonun narsistik bir hastalık olduğunu belirterek, narsistik-depresif öznenin dünyanın kendi etrafında döndüğünü düşündüğünü ve yalnızca kendi yankılarını duyduğunu ifade etmektedir (s. 73). Günümüzde bireyler, Facebook, Instagram, Twitter, TikTok gibi sosyal medyalarda narsistik eğilimler göstermekte ve bu platformlar narsistik ego-makineleri olarak işlev görmektedir. Han'a göre, sosyal mecralar, narsistik ego-makinelerinin bulunduğu ortamlardır.

Eserde, dijital dönüşümle birlikte yeryüzünün yasalarının da dönüşmeye başladığı ifade edilmektedir. Ruh/tin, eylem, düşünme ve hakikat, yersel düzenin temel kategorileridir. Ancak dijital çağda, bu yersel düzenin terk edilmeye başladığı görülmektedir. Dijital dönüşümle birlikte, yersel düzenin aksine şeffaflık öne çıkmaktadır. İyi ve kötü, güzel ve çirkin, sevgi ve nefret, doğru ve yanlış, dost ve düşman gibi kavramlar dijital düzende iç içe geçmiş durumdadır. Ayrıca, dijital ortamın yerel düzenin yakınlık ve uzaklık kavramlarından yoksun olması nedeniyle negatifiğe karşı duyarsızdır. Dijital iletişim, uzaktakinin yakınlığındaki acı'ya yabancıdır. Dijital ortamda beğendim fenomenolojisi vardır (s. 63-64). Bu bağlamda, dijital ortamın acı ve negatiftikten uzak, yalnızca pozitiflik ve idealize edilmiş bir dünya arayışında olduğu söylenebilir. Han'a göre, dijital iletişimde insan desteği olmadan gerçekleşen otomatik etkileşimler, dünyayı hayaletimsi bir hale getirmekte ve yeni nesil hayaller ortaya çıkarmaktadır.

“Psikopolitika” başlıklı bölümde dijital psikopolitika kavramı ele alınmaktadır. Han, Big Data sayesinde dijital psikopolitika çağının başladığını ifade eder. Big Data, esasen büyük bir ticaret alanı olup, kişisel veriler ticarileştirilerek finansal kazançla dönüştürülür. Aynı zamanda, Big Data, “dijital sınıflı toplumun oluşmasına” yol açmaktadır (Han, 2022, s. 72-73). Dijital psikopolitika, kitlelerin bilinçdışı mantığını

hedef olarak sosyal davranışlarını yönlendirmekte ve kontrol altına almaktadır. Han, dijital gözetim toplumunun yaygınlaşması ve totaliter eğilimlerin güçlenmesiyle birlikte dijital psikopolitika çağının başlamış olduğunu belirtmektedir.

Byung-Chul Han'ın *Sürünün İçinde: Dijital Dünyaya Bakışlar* eserinde, diğer çalışmalarında olduğu gibi dijitalleşmiş hayata karşı bir temaya yer verilmektedir. Han, dijitalleşmenin enformasyon yorgunluğu sendromu, narsisizm ve depresyon gibi etkileri üzerinden bireylerin ve toplumların yaşadığı değişimlere dikkat çeker. Eserde, dijitalleşmenin bireyler üzerindeki etkilerinin yanı sıra toplumun parçalanmasındaki rolüne de vurgu yapılmaktadır. Han, bireylerin dijitalleşmeyle sunulan özgürlük illüzyonunun etkisi altında saygı ve mesafeyi önemsemediklerini ve bu kavramların yavaş yavaş yok olmasında dijitalleşmenin etkisini sorgular. Dijitalleşme, bireylerin duygularına ve kendilerine yabancılaşmalarına, çevrelerine ve çevrelerindeki acıya duyarsızlaşmalarına neden olmaktadır. Bu çalışma, dijitalleşme temelli bir okuma olmasının ötesinde, bireylerin duygularının, özgürlüğün, hakikatin, mahrem ve kamusal alanın dönüşümünü ele alarak içinde bulunduğumuz krize dikkat çeker. Eser, dijitalleşme, kamusal ve özel alan konularına ilgi duyan araştırmacılara geniş bir perspektif sunarak bu alanlara yönelik yapılacak araştırmalara farklı bir bakış açısı kazandırarak literatüre önemli katkılarda bulunmaktadır.

Kaynakça

Han, B. C. (2020). *Şeffaflık Toplumu*. İstanbul: Metis Yayınları.

Han, B. C. (2022). *Psikopolitika*. İstanbul: Metis Yayınları.